

Čučković Milan:

РАЗВОЈ УСТАНАКА НА КОЗАРИ

=====

Дана 6. маја 1936. год. отишао сам на Бурђев дан свом вјенчаном куму СИМАТОВИЋ Дамјену сину Остоје из Великог Паланчишта, срез Приједор, и тог дана сам чуо где он са неким људима разговара о животу у Русији где влада комунистичка партија, те правима радника и сељана.

Пред други свјетски рат у Приједору нашао сам МИШИЋА Ђсада који је имао савном заједно у основну школу у Приједору и видео сам где он чита неке брошуре и неким младим људима тумачи радничку класу и права која треба да има радничка класа.

Такође сам пред рат чуо од свог брата стрисевића ВУЧКОВИЋ Душана кад дође из Приједора да др. Младен и СТОЈАНОВИЋ има црвени ауто, а то зато што је комуниста и да га полиција држи под присмотром. Ово је свега шта сам пре рата знао о Партији Југ.

6. априла 1941. год. капитулирала је стара Југославија, а негде око 10. априла нашили су из Загребачке четници стара Југославије од 70 војника и командант им је био мајор Катавић. Дошли су на православне цвијети у недељу а имали су 4 коња и 2 тешка митраљеза и пушака више него је њих било. Они су преданили код наши кућа и ту је узето од њих око 15 карабина али кад је немац издао проглас да ће се стрељати свако лице код којег се нађе и нож дуљи од рагулице, бојени се један другог сви су људи преданили ове карабине сем што су остала 2 код мене и моје браће Васкрсије и Мишаћева са 150 метака и јединим двогледом што смо дали у устанак.

Дана 2. јула 1941. год. отишао сам свом ујаку БАНОВИЋ Стјепану и кад смо ручали рекао ми је Петров или Бураћ, сада контролни аугар у Приједору да је др. Младен извоједо из затвора и да се налази у Паветњану у Козари те да ће тог дана држати говор и питао ме били ја ишао. Ја сам пристао те смо отишли заједно. Кад смо дошли у Паветњак на Масин Бајир у Козари нашли смо др. Младена СТОЈАНОВИЋА, Ратка МАРУШИЋА, др. МОРЦА ДВБСГ, Милу РАДЧИЋА пок. и друге другове набегле из градова. Нас сељана се скупило око 50 и Младен пушећи пулу а вјеслоит лађина на сунку почео је да нам држи говор у ком је између осталог рекао: "пре него сам затворен досадили су ми снаше долазећи и питајући господине докторе када ће бити устанак, и ево дође време да се дигне устанак ако сте Ви људи за устанак? Сви су присутни пристали на устанак. Затим је Младен рекао па дете да видимо шта имамо од оружја". Људи су казивали шта имају а Бураћ КИЋИЋ пок. Токе из Орловца, сад службеник СУП-а НОС-а Веља Лука је рекао да има карабин, 300 метака и 3 бомбе. Тако смо набројали свега 12 комада оружја и саду-плицама, штучевима и пиштољима. Младен је рекао да још за неко време не можемо дигати устанак док се више оружја не скупи. Ми смо се затим разишли кућама и после наведеним носили храну.

После овог дана мојој кући је долазило партизане Р јужни и други који су ишли по савима скупљати оружје и говорили народу о устанку, о Русији и та.

Дана 27/7-1941. год. на огњену Марију скупило нас се неколико људи те смо разговарали о ситуацији у којој се налазимо и у том времену нашао је Бунак ВУЧИЋЕВИЋ пок. Јандре из Вел. Паланчишта и рекао нам да се уведу удара на општину Паланчишћу и да сви пођемо на устанак. У општини је било затворено 25 лица као таоци међу којима и ВОКИЋА Душана два брата Пантелија и Илија и КИТОВИЋА Анђа мајка пок. Милана КИТОВИЋА ради тога што је Милак и Душан већ били набегли у Козару. Увечер смо ударили на општину коју су чували жандарми и општонска полиција ГЛАВИЋАР Ивица и КРОЋА те смо успједо отворити затвор и ВОКИЋ Душан је рекао ослобођени сте и бјежите. Тако је 15 лица побегло а 11 остало говорећи куд да бје

бјежимо од власти. Ове акције рађен нам је **МОДРИНИЋ** Јово пок. **Николе** из Вел. Паланчишта који је након 6 мјесеци умро услед недостатка лекова. Сутерад 28/7-41. год. усташе су нашле 11 лица у затвору који нису побегли повезали их и стерали на дубичку цесту у звану **Шилковицу** и побили, те кривули преко села према Козари и попалили **СИМАТОВИЋЕ**. Ми и што смо имали оружја није било довољно муниције па смо се повлачили према Козари и пуцали на усташе. Усташе су нас истерале на вис Козаре. Пок. **Јазо МИКИЋ** пита Младена, шта ћемо сад гос. докторе, а Младен каже сад ће нам **Бошко ШИЉЕГОВИЋ** од Дубице послати 100 људи са 100 карабина а ако они не стигну нама у помоћ идемо ми код њих. Јазо га даље пита а шта ће жене и дјеца и Младен каже нек се склопе у шуму они неће залазити у шуму. У међувремену отишао је **БАНОВИЋ** Славко пок. **Миће** из Вел. Паланчишта са још једним другом у гробље Сотонице у Божиће и запуцали усташама са бока и усташе су се вратиле и почеле бјегати према Приједору а ми сви за нама. Над смо сишли до **БАНОВИЋА** Теодора и Пере питали су Младена били што јес и Младен је рекао да би млека над је једном доживео да смо банду успели вратити без жртава. Тако је трајала фронтална борба мјесец дана и пре подне нас усташе потисну према Козари а по подне ми њих према Приједору.

Одмах трећи дан изања устанка Младен је одржао састанак са народом и одредио 5 виђенији људи за одборнике у које су узети виђенији људи из села **ВУЧНОВИЋ** Душан, **Јазо МИКИЋ**, **Лука ВУЧИЋЕВИЋ**, **Стојан РАЈИЋ** и **Илија БУРСАЋ**. Задатак ових одбора је био да од сељака траже добровољно по које јагње, теле и друго за другове који нису могли до својих кућа. Народ је носио хљеб и варива до штаба кући **БАНОВИЋ** Срете пок. **Миће** у Мало Паланчиште и тако се хранила прва група устаника.

9/8-1941 год Младен је одржао масовни збор у Бановића потоку званом **Коса** где је био и **Осман КАРАЂЕГОВИЋ**. Младен је почео говорити о братству и јединству наших народа, на што су се сељаци почели један другог гурати и шапцати, канво братство и јединство са турцима и шокцима који нас пале и убијају. Тад сам први пута видео **Османа** и сећам се да је био разапете кошуље и Младен га је узео за руку и извео пред сељане и рекао, "ово ово је муслиман али је он ове своје чупаве прси разапете са нама заједно и бори се против нашег заједничког непријатеља, па требали њега убити?" Сви су присутни повикали нетреба њега него оне који нас пале а **Осман** и Младен су рекли па и ми ћемо оне тући који пале и убијају. Тако се ту најпре постигао споразум о братству и јединству са сељацима.

Како се сваког дана водила фронтална борба, указала се потреба, да се од 5 људи формира једна група са карабинима која би се пребацивала са једног подобраја на други и руководиоци су је формирали. Једног дана водила се жестока борба у којој је погинуо **Васкрсија МАРИЋ** син **Прође** и домаћин **Остоја СИМАТОВИЋ**. Над се непријатељ повукао по војни смо **Васкрсију** и **Остоју** сахранили у Бановића гробље у Вел. Паланчишту. Те исте вечери сви смо се скупили те нас је **ВОКИЋ** Душан распоредио на свако брдо на стражу као **Вокића** брдо где сам и ја био на стражи, **Бановића** и **Ирсе СТЕ+ГИЋА** брдо.

27/8-1941 год непријатељ удара са офанзивом на села и Козару са 3000 војника, авионима, топовима и свом ратном опремом. Падала је јавна киша а непријатељ је наваљивао према Козари преко села и палио село **Велико Паланчиште**, а ми смо се борећи повлачили у Бановића гробљу смо били **Ја**, **Вељо СТОЈНИЋ**, **ВОКИЋ** Душан, **СИМАТОВИЋ** **Бошко** и **БАНОВИЋ** **Ђурађ** и пуцали на непријатеља али под великом ватром смо се повукли. **Вељо**, **Душан** и **Бошко** су отишли у Козару а ја и **Ђурађ** смо остали за леђима непријатељу. Сутредан 28/8-41. год. на православну велику госпојину војска је отишла на Козару и викали су из свег гласа хајте цркви кућама небојте се ништа. За вине су нашили њемци и похватали и похапсили 116 људи из Вел. Паланчишта и из **Малог Радуга** **МАЂИЋА**, те нас истерали у Приједор у затвор и заворили најле на старој пијали а касније у **Вученовића** магацин где су леже

лежали таоци. Усташе су нам посадили мајку и говорили ми вањ јарам три-
смо 20 година а Ви вањ нећете ни 3 мјесеца, те како нас тако заведоше,
Младен СТОЈАНОВИЋ записе жицу за букову жицу а попове човјека на букву,
па више аго, ево руса у Бања Луци а сутра ће бити у Приједору. Били смо
48 сати у затвору где су нас већину прве ноћи тукли 8 усташа. Дана 30
децембра 1941. год. дошао је сатник судија рус и неке преварио, те који
је ништа признао одвојен је и тог дана нас 92 пустили кућама а 24 су
стрељали на уријама код католичког гробља, од којих се сећам следећих:
1. Крагуљ Мићо, Вокић Микаило син Васа, 3. Вокић Глиго и Васа браћа, Буру
Крагуља сина Стојана, Радоњиће зване Салаке Душана и Стеву браћу, Ритан
Драгоју, Језерину Драгоју, Бабић Марна, Мићу Симатовића, Сукоњицу Јована,
Минајла Вучићевића и др. сви из Великог Паланчишта и још двојицу кнежо-
повића чих се имена не сјећам, Бановић Митра и Вујкић Петар и још браћу,
Милошевић Владо.

Развијање устанка се поново шири. Шоша одржава сестанак на вису код
куће Бановић Мирке пок. Косте у Вел. Паланчишту и поставља одборнике
/НОО-а/ по селима, где сам ја постављен, Мирко Бановић и Радован Симато-
вић за село Велико Паланчиште. Формира се и општински одбор а председник
општине је Бошко Симатовић. Касније Осман Карабеговић формира и срески
НОО-р чи је председник Симатовић Бошко. Општина је била у кући Нике Ње-
гичића а срески одбор у кући Митра Радаковића у Ножићима.

У јесен 1941. год. праве се двије бараке за партизанае у коси Милисавој
да су ближе села. Милан Влашина из Орловаца даје за партизанае 3 курзанае
кукуруза које возимо по ноћи у поменуте бараке и сушима за партизанае
и породице бораца које нису имале жита. У прољеће 1942. год. овај Милан
Влашина даје мени и Бошку Симатовићу 9 стелних крава и блажије краве
за породице које нису имале краве јер је имао 18 крава.

Устанак се развија јако 1941. год. акција на школу у Драгосевићу где је
погинуо Нитокић Милан син Стојана из Орловаца. Октобра мјесеца 1941. г.
офанзива на Козару али без успеха. Непријатељ се након 3 дана враћа у
градове. Акција на Подграце, партизани успјевају попалити даску и заробити
доста сланине. Одборници сакупљају хлеб у чему их омета Бановић Лазо
звани Лајна син пок. Јове, који одговара сељацима да не дају хлеба јер га
бадава дају, да немца нико не може побједити. Одборници извјештавају пар-
тизанае и долази једна патрола и Лазу ликвидира. Затим акција на Мра-
новицу и друге акције партизана.

1941. год. Бурсаћ Илија је постао члан КПЈ. Бошко Симатовић и Радован у
позадини и Илија је секретар организације. 19. децембра 1941. год. Раде
Башић син Ђоке кандидује мене, Бановић Мирку и Крсу Стегића за чл. КПЈ.
а Бурсаћ Илија нас прима у КПЈ. 15. II - 1942. године као секретар органи-
зације. Тако се примило више другова одборника и сарадника из позадине
да нам је организација бројала око 20 чланова. У јесен 1942. год. долази
на мјесто Словенца. Бранка за секретара Окружног Комитета Милош Стоја-
ковић и наређује да се у сваком селу у ком имају 3 члана КПЈ. формира
организација а у ком нема да се формира из 2 села. Ја сам постављен за
секретара у Вел. Паланчишту а били смо чланови само ја и Марко Бановић
син Ристе те смо узели за чл. и Душана Вучковића те смо тако формирали
основну партиску ћелију у селу Вел. Паланчишту. Ја сам био одборник села
и секретар ОПО. Касније ме Илија Бурсаћ узима за члана Општинског коми-
тета КПЈ. а затим и за чл. среског Комитета КПЈ. за Приједор. Тако се при-
мају нови и нови чланови и партија се развија брзо.

Почетком 1942. год. удара непријатељска офанзива од Бос. Дубице према При-
једору која траје 21 дан. Партизани држе положај на Вуковој Коси по дану
а увече долазе код штаба II. батаљона чи је командант био Милош Шилеги-
вић. Ручак се носио на положај а на вечеру су долазили у Вучковиће где
био и штаб батаљона. Увече су се сушили и гријали партизани а ја и још
неки Туро Вучковић из Криве Рјеке смо им гуслили и пјевали нове пјесме
уа руске, тако да су многи партизани рекли да одмах не жале ни погинути

над, чуju прошле јунаке и тадашње подвиге појединаца из народне Револуције. Већ тада су партизани ојашали и један логор се налази у Витловској а други у Медњаку у Козари и трећи у Карану преко Дубичке цесте. У Медњаку се формирају омладински курсеви за обучавање омладине за престојевне борбе са непријатељом. У Витловској се марта мјесеца 1942. год. одржава Партиски семинар од 15 дана. Ног и ја похађам и по завршетку добивамо приручне извучене на шаширограф, ког сам сачувао до данас и предајем га градском архиву Бања Луна. Наставници овог семинара били су из Загреба Звонко и Марко. Устанак се шири на све стране, одржавају се масовни заборови са народом по селима и Козари ком присуствују и партизани. Српске дјевојке пјевају пјесме и играју заједно са партизанима. Само нек је партизан не гледа се на вјеру и нацију. Све пјевају, партизани браћо наша спасите нас од усташа, ој Козаро веле да си мала, да си мала неб се херој авала, колико је у Козари грана још је више младих партизана, ој Козаро ти камена плочо у теби је Младен борбу поче, ој Козаро разви своје јеле сачувај нам младе пролетере, ој Приједору ни село ни граду веће један испод села смраду, ој Приједору горићеш по ноћи веће теби Павелић помоћи, итд.

Маја мјесеца 1942. године опкољава се и заузима Приједор, где се долази до великог плијена оружја, адјеће и обуће као и намирница. Селаци даном ноћу извлаче на Приједора робу и намирнице за партизанае и народ. Чисте се похватане усташе, формира се I. Краишка НОУ Бригада чи је командант Марушић Ратко.

Имамо жита а немамо соли. Осман Карабеговић и Милош Шљековић, упућују нас на Прекају да тамо мијењемо се за жито а оне у Прекаји на нас да са нама мјењају сол за жито. Ја и Крсо Стегић идемо за Прекају да мјењемо жито за сол и у Грмечу се састајемо са друговима из Прекаје који су пошли мјењати се за жито, те уредимо мјењање у општини Лушци Паланке. Затим офанзива од Б. Луке према Приједору и Козари, где ја и Крсо ходамо 12 дана а неможемо се пробити за Козару. Кад смо били у Д. Орловцима наши смо топ аубицу 100 мм, 6 коша и наре муниције у штали Новаковић. Пере што су оставили партизани а само однели нишанске справе. Организовали смо извучање и зановање тог топа и муниције у земљу. Миле Вученовић командир чете у Ракелићима послао нам је 1 вод за обезбјеђење, те смо сачунали људе и извукли топ и муницију и закопали у шуму Пере Новаковић а коша је одвела војска Миле Вученовића. Овај топ је касније пребачен за Грмеч. Идемо у Марићку али се неможемо пребацити за Козару, па се враћамо у Ракелиће где налазимо многе избјеглице из Приједора, као браћу Вулиће Душка и Свету, Марјана Стојановића и његове синове Вошка и другог, те Рајна Радетића и многе друге. Долази 35 кола ратеника који се морају пребацити за Грмеч, од ратеника се сјећам Шурмана Миће првог комесара чете у Медњаку. Превазимо овном чамцом код Тодорана преко Саве и ратеници се возе за Грмеч а ја и Крсо и још са нама Граовић Мирко и један друг идемо у Радомировац где налазимо чету партизана командира Мачак Мирка. Ту остајемо 3 дана. Четврто јутро долазе курири из Козаре и јављају да се може за Козару да је Шоша потукао непријатеља на Патрији, Двијина Гају и Поглећеву те да је заробио 400 непријатељских војника. Непријатељ поново је заузео Приједор јуна мјесеца 1942. год. и навалио на Козару а кад их је Шоша потукао повукли су се из Козаре у град, те се реорганизовали и поново пошли према Козари са 80000 војника Шталове дивизије, али нису више смели у Козару већ су опколили Козару и утврдили се у бункере и ровове те је држали опкољену више од мјесец дана. Непријатељ туче козару са шестометним топovima и авионима са мјеста али несмије живом снагом у Козару. Заробљеним оружјем и одјећом наорукавају се нови партизани за борбу против непријатеља.

У Козари се налази 80.000 избеглица жена и дјеце из срезова Бос. Нови, Бос. Дубице, Градишке и Приједора са свом стоком и малом количином брашна или жита. НОУ се старају за исхрану партизана и народа, те кољу стоку и дјеле месо партизанима и народу, као и жито са којим се располагао. Партизани из магацина дају своје жито одборима да га дјеле народу.

Све једном душом дише у Козари. Ђетина се не може обрађивати од непријатељске војске по дану већ омладина по ноћи прочупава и окопава кукурузе испред непријатељских утврђења/добро су родили те године./

Како непријатељ држи уобручену Козару скоро 6 недеља и веда радити љети не нити излазити из Козаре од партизанског руководства. донешена је одлука да се изврши пробој непријатељског обруча, да се Козара напусти и да се иде за Грмеч. Петком навече несрећом се датума извршен је пробој у Јеловцу за Грмеч од троструког обруча, те је прошле главнина партизана а један део је остао и рањеници јер је непријатељ опет саставио обруч а већ је освојио дан. Остатак партизана повукао се у казару а рањенике склонили у један јарак те се кренуо преко Просаре за Славонију, док су се неки сакрили а неки препацивали по ноћи непријатељу за леђа. Неке теже рањенике склонили су у бункере који су после офанзиве извађени и пренесени у Паметњак близу села одакле им је било близо село те смо их крај вили ми одборници и чл. КПЈ, јер други нису смели за њих знати. После пробоја партизана у петак навече непријатељ целе суботе није смислио изаћи на Козару већ тек у недељу ујутру је кренуо са претресом по Козари. Попунили су народ голоруки по козари и отерали у логоре у Бос. Дубицу, Јасеновац, Градишкку и код Влашина у Приједор. Од Влашина из логора су многи побегли кућама, иа наставили обрадом ђетине док су из других логора нешто побјегло а нешто расањено по Славонији и другим мјестима.

После ове офанзиве непријатељ поставља своје логоре на Студеној у Гор. Јеловцу одакле сваки дан испада у села и врши препаде, плачка и то како по дану тако и по ноћи врши блокаде села у току ноћи и сутрадан претреса села.

Сада се партизани враћају из Грмеча и логорују у Лајшиновачким доловима у Козари. Раде Кондић који је рањен прве велике офанзиве на Козари и остао скривен са Радом Башићем и осталим који су се вратили из Грмеча формира батаљон и прикупља нове и старе борце у батаљон. У Козари је иза непријатеља остало доста стоке, говеда, свиња и кола те партизани са колима и воловском запрегом догоне шљиве са Дубичког среза које су биле јако роциле а није било народа да их успрема те су партизани од њих кували пемез и сушили их у сушавима које су направили у Медњак за рањенике и партизана, за зиму. Омиљавачу аније партизана, народ добива морал, сваке недеље и свеца дјевојке иду у Медњак код партизана те се игра и пјева као право весеље, што је непријатељу много сметало.

17. октобра 1942. год. непријатељ удара са другом великом офанзивом са свих страна према Козари, уобручава Козару са свих страна те се утврђује у бункере и ровове а друге снаге убацује у Козару које врше претрес, Козаре. Партизани се пробијају 18. октобра изјутра рано из Козаре преко Божића и Гареваца за Ракелиће. Усташ држе фронт од Горњег Јеловца до школе у Малом Паланчишту преко свега Великог Паланчишта и половине Мало те купе жене, дјецу и људе које су нашли код кућа те их гоне у сабирни логор код Вујчића кућа у Великом Паланчишту у воћу Љубана Вујчића. Из овог логора су 3 вечери по једну партију гонили и убијали а а говорили су да пуштају кућама партију по партију. Убијаше су вршили на 3 мјеста и то код Језерина, код армана Вучковић Вакрсије и код млина на Савјевцу све у Великом Паланчишту. Овог пута су побили 510 лица људи, жена и дјеце где је погинуло мојих 27 Вучковића међу којима и моја жена Јованка и троје дјеце Госпа, Кевенка и син Јово од 9 мјесеци. У жене Јованке сам нашао само 1 зуб у глави а остали су јој сви побјегли јер је вјероватно бранила дјецу. У Госпе је била озлада на десној снапчници а у Кевенке и Јове није било нигде знака што значи да су живи бачени у рупу под велике жртве. У једној рупи смо нашли 55 жена и цура међу којима и сина Дана Стегића у женском оделу које му је мајка обунла мислећи да женама неће ништа. Овај Данин и Јованкин син је имао око 14 година. Овде је интересантно напоменути да је туча вршена на 3 мјеста и на сваком мјесту је по једно остало живо од којих је Кнежевић умро од тифуса у Грмечу.

касније који је остао жив на мјесту туче у Језеринама. На мјесту туче код армана Вучковић Васкрсије остала је жива Марија Бановић кћи Тоде Бабића која је тад била удата за Радована Милосављевића званог Божићина а сад је за Бановић Јованом у Вел. Паланчишту. Њу је тукло коцом по глави и пала је међу мртве а кад су убице отишле подигла се и побегла а и сада је стално боли глава. Код млинчића на Салјевцу на мјесту туче остала је жива Бановић Дара кћи пок. Буре из Малог Паланчишта која је испод врата имала 19 убода ножом. Она је и данас жива и здрава. У мог синовца Ранка ког су убили исто код овог млинчића нашли смо 15 рана од ножа испод врата а био је у једанестој години и имао пребијену кичму и имао покупљен. Налазили смо младих дјевојана одвојене од осталих и у бункерима побијене. Било је жртава да су осјечене ноге, руке, дојке, тесало сјекиром бедре и тд. а неколико су их и објесили у воћу пок. Стојана Бановића званог Мацарушића, где је објешен и мој брат стричевић Вучковић Перо. Како сам навео тад је из Великог Паланчишта поубијано 510 лица а остало је 515 живих у селу који су побегли и били у партизанима. Првог дана офанзиве тј. 17. октобра гледао сам из Козаре кад су све похватане људе скупљили код оскрушке Теодора Бановића на Салјевцу и потерали код поменутог млинчића у поток и за дана око 16 часова по подне их побили, док су жене и дјецу тукли по ноћи 3 вечери. Када су потерали људе у поток побегао им је Бркић Раде и Марић Драгоја-дјете те су их гањали на коњима и пуцали за њима и побили их у буквику Михаила Бановића у Вел. Паланчишту, а да су сви почели бјегати сигурно би их бар неколико утекло.

Офанзива је ударила уторком рано 17/10-42. год. на Срђев дан и увече сам дознао да се моја жена Јованка са светроје дјеце налази код моје удате сестре Невенке Стегић, те сам увече дошао код сестрине куће и нашао своју дјецу где спавају а сестра Невенка и жена Јованка су чувале стражу док сам ја из сијена извадио хљеб и питу да носим друговима у шуму које је сестра спремила за славу Срђев дан 17. октобра. Сутредан навече 18/10-42. год. дошао сам поново по ноћи код сестре али више није било ни ње ни моје жене ни дјеце, били су отерани 18/10- и побијени у Ландуповој долици око 15 часова истог дана. Раде Поповић из Великог Паланчишта био је сакривен у шуми званој Миловац у једној јами и гледао је кад су усташе моју дјецу са осталом тукли кољом по поменутој бари где које стигну и он о овој трагедији и данас прича.

У четвртак 19. октобра 1942. год. кад је наилазио фронт који претреса Козару и све сеоске шуме и њиве до самих утврђења склонио сам се у једно склониште које сам дан пре пронашао и гледао како војска претреса, како носе на сала ракију, кољу свиње и утврђују се за конак. Такођер сам гледао кад пронађоше и убише Петрића Драгоју из Г. Јеловца и Бановић Војина из Вел. Паланчишта од којих сам се на сат пре растао кад је наилазила војска. Блокада Козаре и претрес су трајали од уторка до суботе навече кад су се повукли. Како сам навео 19. октобра остао сам им за леђима али те вечери наши неки другови су им се пребацили за леђа и сутредан су поново вршили претрес ове шуме зване Гумлина што сам примјетио претрес према мени па сам почео да бјегим испред њих незнајући да сам опкољен и налето сам на 4 усташе коју су уперили цџви у мене и питали ме што бјегим а ја сам рекао да не бјегим и одмах сам се дао у бјегство а они су пуцали замном и терали ме од 10 до 14 часова док сам успео побегну.

Кад се војска повукла у суботу навече отишао сам по ноћи кући да видим дали нису нашли један пиштољ који сам оставио за стреву куће и неке кључе и то сам све нашао и до данас самувао. У кући свог стрица Вајке нашао сам Личанин Млађена сина Стоје са свом његовом породицом и Бановић Миранана, стрица Вајку и Марић Јованку жену Сретна који је био у ропству у Немачкој и његову ћерку Сену које су усташе и немци оставили јер је овај Личанин Млађен био њихов шпијун и рекао да је ово све његова породица. Ово нам је у селу био други издајник иза Бановић Лајке.

Кад се непријатељска војска повукла знао сам да су људи побијени јер сам видео тучу али нисам знао да су побијени жене и дјеца јер су по ноћи тучени

И после је повлачења војске непријатељске, по дану се није могло видјети шта је са женама и дјецом, јер је сваког дана одмах изјутра рано долазио непријатељ са колима и војском у село у пљачку те су возили из села жито, сјено и друго рачунајући да су све живо у селу побили. Морали смо излазити из Козаре по ноћи и тражити изгинуле жртве и сахрањивати. Буди и жене који су избјегли непријатељу и остали у животу излазили су из шума и склоништа и тражили своје родитеље, браћу и сестре а родитељи своју дјецу и по ноћи их сахрањивали. Тако сам и ја и мој брат Вучковић Васкрска звали Рађа нашли моју жену Јованку и троје дјеце моје, две ћерке и сина Јову, те нашег синовца Вучковић Ранка и сестру нам Вучковић удату Стегнја. Невенку са њезини двоје дјеце те смо их шаторарили пуна кола као сјена по ноћи и одвели у гробље и по ноћи сахрањили. Тако је свако своје сахрањивао а преживеле жене су кукале за изгинулим. После наведеног покоља народ Козаре још је био огорченио према непријатељу а све се више збијао уз партизане у којима је видео једино спас.

Бурсаћ Илија син Станка из Божића иселио је са оцем из села на Басин Баир за старе Југославије где је крчио државну шуму те сијао крпир, зоб и кукуруз и држао стоку и тако живео, мора се рећи у шуми Козари а имао је 4 разреда основне школе. Још пре устанка избјегли чланови КПЈ као Младен Стојановић, Рајлић Миле, Марушић Ратко и други долазили су до куће Илије и припремали га за устанак као и сву његову породицу а нарочито кад се дигао устанак на Козари. Тако су у сталном додиру са Илијом партизански руководиоци обрађивали Илију и постао је 1941. од члан КПЈ. Илија је иначе био сна и срцем и душом за НОП и НОВ и зато је примљен у чланство КПЈ. Затим је одмах постављен за секретара основне партиске ћелије у позадини на терену Козаре за срез Приједор. Ова организација се брзо проширила и бројала је 20 чланова КПЈ, одборника и других симпатизера. Организација је поред дневних извјештаја почела добивати из ОК КПЈ и друге партиске материјале и брошуре за проузваве. Добро се сећам једног дана 1942. год. имали смо партиски састанак на Масин Баиру код Вилића, где је из ОК Илија донео доста материјала и брошуре, па нам је рекао, "Видите шта сам добио материјала и све морамо прерађивати а пок. Радован Симетовић син Остоје рече Илији па да сад ти неће моћи ни стати у трбуху коју је Илија имао од тешке ножице а то Илиј не би драго и поче се љутити. Сјећам се и то да је фебруара мј. 1942. год. савама одржао састанак први секретар ОК КПЈ за Козару Бранко Словенац и Бошко Шљековић у кући Вучковић Рађе у Великом Палавчишту и том приликом Бошко нам је рекао "сад учите, сад имате времена, фр кад је ће бити сваки минут драгоцен и времена неће бити за учити као сада.

Марта мјесеца 1942. год. Илија ме послао на партиски курс у Витловску у Козару који је трајао 15 дана на ком сам био ја, Перо Гајић, Жарко Бућина, Дукић Драго, Стојановић Драшко, Граонић Мирко, Миљатовић Радоја и други. У јесен 1942. год. кад је дошао за секретара ОК КПЈ Милан Стојановић подјелио је нашу организацију тако да свако село које има 3 члана КПЈ има своју основну партиску ћелију а где нема да је имају 2 села. У мом селу Великом Палавчишту био сам ја и Марко Бановић син Ристе и узели смо за члана Вучковић Душана а формирали ОПО којој сам ја био секретар до прољећа 1943. год. кад сам постављен за члана општинског комитета КПЈ. Као чланови Комитета ишли смо у ослобођена и не ослобођена села и радили по свим линијама, тј са члановима КПЈ са Својевцима, АОНОМ и другим организацијама и НОО-а. У селу Орловачи крај самог Приједора био је члан КПЈ Медиа Лука, Чавкун Васо жељезничар и Башић Стоја који су нам излазили на састанке под Козару. Једног дана дошао је Лука Медиа под Козару и Илија Бурсаћ му је рекао да ја и Миле Хаџић пођемо са њима у Орловачу под пругу и да одржимо састанак са њиховом организацијом, да им пренесемо задатке и од њих примимо извјештаје о стању у селу и Приједору. Ми смо кренули за Орловачу и по ноћи смо прешли пругу између бункера и дошли у 12 сати ноћи код Чавкун Васе и смјестили се на шталу где смо спавали до дана. Када је свануло видели смо на прузи бункере и стражаре далеко од нас свега 150 метара. Рекао сам Луки што си нас овако близу страже довео зар ниси имао негде даље да одржимо састанак од страже. Лука ми је рекао није то ништа, видећеш у 8 сати када њемци буду пролазили овуд испред куће са колима по траву и тако је и било.

Око 8 сати немци су проказили колима испред куће Чавкуна Васе а ми смо били у кући и мени је угодно било и ако нам је раније показао Васо сивониште у које нисмо улазили јер се немци нису свраћали у кућу. Пред вечер смо одржали састанак и по ноћи се вратили преко пута за Козару.. Лука је стварно био неустранив. Он је свако 3 дана долазио из Орловаче преко пута под Козару, доносио објештени и матријал из града за нас а од нас добијао задатке и враћао се назад. Свако је чинио све до јуна мј. 1944. год. када су га једног дана када се пребацивао преко пута за Козару сасекали четници Васе Мијатовића и убили.

Бурна Илија се добро развијао и постављен је за секретара ОК. КПЈ. за срез Приједор, ми сам члан и ја био једно време. Сећам се једног партиског савјетовања у селу Котуровима свих чланова КПЈ. са терена Козара. Савјетовање је држао секретар ОК. КПЈ. Милош Стојаковић. Кад је Илија додео извјештај за срез Приједор, Милош је рекао, Илија је врло добар и добро ради и ако би се могло боље, ми од збога неможемо тражити више, јер је он до рата живео у шуми и крчио паљеве. Илија је сваки дан био активнији и упорнији и одлучнији. Милош је у све обимнаје акције и ако су му брзили руководиоци партизана као секретару ОК. КПЈ. али му нису могли забранити. Када се пошло за круг у августу 1942. год. код Ђос. Довог, Илија је враћао али се није хтео вратити, већ је учествовао у акцији на дванаест воза и паљењу кампова и у тој акцији је и погинуо. Илија је извучен мртав те доведен и сачуван за Масин Бајру са Живком Ђватовићем.

Нико сам навео Илија је радио по партиској линији, а по народној власти је радио Симићеве Бошко. Симићеве Бошко је цела тог рата био руководиоц у народној власти. Најпре је био председник селског НОУ-а, затим председник ОВНО-а и најзад председник ОНО за срез Приједор на којој дужности је остао и после рата пар година и сам захваљујући. Већа истаћи да је Бошко био неустранив, упоран и издржљив. Није било задатка од партије ни НОУ. да је Бошко рекао да се не може извршити. И поред великих потраживања од народа за војску имао је огроман углед код народа цела тог рата и могао је повести сав народ Поткозарја куда је хтео, а све што је увек био праведан и први у свему.

И поред наведеног постоја, мртава партизана и свих матријалних штета нанесених од стране окупатора и његових домаћих слуга устаца и четника народу Козаре, народ Козаре је сваки даном био огорченији према непријатељу и његовим слугама а све ближи и одамаји партизанима, тако да се партизан стално ојачавају сваки даном како у кивој сили тако и у војној снази и све жешће удареца задају непријатељу у акцијама на непријатеља уватавајући непријатељску живу силу, дивљају преко пута и возове све до потпуног ослобођења наше земље 1945. године.

Смрт фашизму - Слобода народу..

Бања Лука 20/2-1958. год.

И П И С Л О:

/Вучковић Милан/

Архив Вост. крајине В. Лука

АВК 209-140-1/45